

Alkol ve Madde Kullananların Özellikleri: 2000 Yılına Ait AMATEM'e Yatan Hasta Verilerinin İncelenmesi

E. Cüneyt EVREN *, Duran ÇAKMAK *

ÖZET

Yatan hastaların özellikleri ile ilgili veriler, alkolmadde bağımlılarına tedavi yaklaşımını ve kullanımı önleme programları ile hedef kitleyi belirlemek için gereklidir. Bu çalışmada yatarak tedavi gören alkol ve madde kullanan hastaların sosyodemografik ve madde kullanımına bağlı özelliklerinin karşılaştırılması ve bulguların geçmiş senelerle kıyaslanması amaçlanmıştır. AMATEM kliniğinde 2000 yılı içinde yatarak tedavi gören 1067 olguya, madde kullanımı özelliklerini de kapsayan yarı yapılandırılmış sosyodemografik form uygulanmıştır. Madde kullananların ortalama yaşı 28.21 ± 9.49 , alkol kullananların ise 43.48 ± 9.64 idi. Kadın cinsiyeti, bekar olma, ailesi ile yaşama, işsizlik, eğitim seviyesinin düşüklüğü, ailede madde kullanımı, madde kullanımına bağlı sosyal ve yasal sorunlar yaşama ve madde etkisinde tehlikeli ve zarar verici davranışların bulunması, madde kullananlarda alkol kullananlara göre daha yüksek oranda bulundu. Eroin kullananlarda damar yolu kullanımı % 69.9, enjektör paylaşımı ise % 39.2 olarak saptandı. Alkol ve alkol dışı madde kullanan hastalar belirli özellikler açısından farklılık göstermektedir. 2000 yılında yatan hastalar için belirlenen sosyodemografik özellikler, 1998 senesi verileriyle benzerlik göstermektedir. Eroin kullananlarda damar yolu kullanımı ile enjektör paylaşım oranları ise 2000 yılında yatan hastalarda 1998 yılında yatanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Madde kullanımı, alkol kullanımı, yatan hasta

Düşünen Adam: 2001, 14(3): 142-149

SUMMARY

Inpatient treatment data for characteristics of alcohol/ substance users is important for treatment strategies, for prevention programs and determination the target population. The aim of this study is to compare sociodemographic characteristics of inpatient alcohol and substance users and to compare the findings with past years data. Semistructured sociodemographic form, which also included questions about substance use characteristics, have been applied to 1067 person who were inpatient treatment at the AMATEM clinic in the year of 2000. The mean age of the substance users was 28.21 ± 9.49 and the mean age of alcohol users was 43.48 ± 9.64 . Being female, being single, living with family, being unemployed, low educational status, substance use in family, social problems and problems with the law because of alcohol/ substance use and dangerous acts with the effect of alcohol/ substance was higher among substance users than alcohol users. It was found that the rate of IV use among heroin users were 69.9 % and injection sharing were 39.2 %. Alcohol and substance using patients differ according to some of the characteristics. The sociodemographic characteristics of patients who are treated in hospital in the year of 2000 is similar to that of patients who were treated in the year of 1998. It was found that IV use of heroin and injection sharing rates among heroin users was high in 2000 than in 1998.

Key words: Substance use, alcohol use, inpatient treatment

* Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği

GİRİŞ

Ülkemizde alkol ve alkol dışı psikoaktif maddelerin kullanımı sıklığı ve özelliklerine ilişkin çalışmaların sayısı oldukça azdır (1-3) ve önemli bir bölümünü hastaneye başvuru ve yatışla ilgili çalışmalar oluşturmaktadır. Hastaneye başvuru ve yatışla ilgili verileri değerlendiren çalışmalar alkol ve alkol dışı psikoaktif madde kullananların bütünü hakkında net sonuçlara varılmasını sağlamamakla beraber bu popülasyon hakkında belirli bir ölçüde fikir verebilir.

Türkiye'de 1983 yılından bu yana, alkol ve alkol dışı psikoaktif madde kullanımı ile ilgili başvuruların en yoğun olduğu kurum AMATEM'in (Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Araştırma Merkezi) verileri, ülkemizdeki alkol ve madde kullanım özellikleri ve yaygınlığı hakkında bize ışık tutabilir (1,2,4).

Madde kullanımı nedeni ile AMATEM'e yapılan başvuru sayıları 1983 yılında 78 iken 1996 yılında bu rakam 2917'dir. Özellikle 1991 yılından sonra gözlenen artışın nedeni, 1991 yılında madde bağımlılığı tedavisi için başvuruların resmi makamlara bildirilmesi zorunluluğunun kalkması olabileceği bildirilmiştir (1). Bu verilerin sayıların içinde mükerrer başvurular da yer aldığı için ilk kez başvuran madde kullananların sayısı gözden geçirildiğinde 1993 yılında 665, 1994 yılında 822, 1995 yılında 984, 1996 yılında ise 955 olduğu görülür (5). Bu durum madde kullanımıyla ilgili sorunun giderek arttığına göstergesi olarak değerlendirilebilir (1). Alkol bırakma tedavisi için AMATEM'e başvuran hasta sayıları 1985'de 1329, 1986'da 3195, yatan hasta sayıları ise 1983'te 109, 1984'de 554, 1985'de 981 ve 1986'da 1150 olarak belirtilmiştir (6,7). AMATEM servisine 1991 yılında 3435 kişinin, 1995 yılında ise 4653 kişinin alkol bırakma tedavisi için başvurduğu belirtilmiştir (8). Hastane kayıtları alkol bağımlılığı tedavisi için yapılan başvurularda artış olduğunu işaret etmektedir (2).

AMATEM'e 1983-1988 yılları arasında yatan 1828 madde bağımlısını kapsayan bir çalışmaya ait verilere göre, olguların 1710'u erkek 118'i ise kadındır. Olguların % 27'sinin lise ve yüksek okul mezunu olduğu, % 47'sinin eroin, % 14'ünün esrar, % 15'inin uçucu madde, % 18'inin psikoaktif ilaç ve % 19'unun çoğul madde bağımlısı olduğu bildirilmiştir (9).

1988 yılında yine AMATEM'de yapılan bir çalışmada 520 olgunun % 29'unun lise ve yüksek okul mezunu, % 25'inin bekar, % 51'inin evli, % 20'sinin boşanmış veya dul, % 38'inin işsiz olduğu, % 61'inin eroin, % 2.5'inin esrar, 10'unun ilaç, 3'ünün uçucu madde, 23'ünün çoğul madde kullanmakta olduğu saptanmıştır (10).

AMATEM'de 1990 yılında yatan 650 hastanın 618'inin erkek olduğu, madde kullanmaya başlama yaşı ortalamasının kadınlar için 19, erkekler için 22 olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada olguların % 49'unun evli, 21'inin bekar, 20'sinin dul olduğu, % 12'sinin işsiz olduğu % 67'sinin eroin, % 5'inin uçucu, % 5'inin ilaç, % 3'ünün uçucu % 20'sinin ise çoğul madde bağımlısı olduğu bildirilmiştir (11).

1991-1995 yılları arasında AMATEM kliniğinde yatan hastaların, mükerrer yatışlara ait verileri çıkarıldıktan sonra yapılan değerlendirilmesinde; 1679 hastanın % 98'inin erkek, % 19.5'inin lise ve yüksek okul mezunu, % 44'ünün bekar, % 33'ünün işsiz olduğu ve ilk madde kullanma yaşı ortalamasının 18.5 olduğu saptanmıştır (12).

AMATEM'de 1998 yılında yatarak tedavi gören, hem alkol hem de alkol dışı psikoaktif madde kullanan 1393 hastanın değerlendirilmesi sonucunda, % 95.3'ünün erkek, % 34.6'sının işsiz, % 27.3'ünün lise ve yüksek okul mezunu, % 53.6'sının evli, % 30.5'inin bekar olduğu, tercih maddesi % 66.7'sinde alkol iken % 13.6'sında eroin, % 10'unda uçucu madde, % 4.5'inde esrar ve % 2.6'sında sedatif-hipnotik ilaçlar olduğu saptanmıştır (4).

AMAÇ

Bu çalışmada yatarak tedavi olan alkol ve madde kullanan kişilerin sosyodemografik özelliklerinin ve alkol ve madde kullanımıyla ilgili bazı özelliklerin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışmanın kapsamına, Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesindeki AMATEM kliniğine 2000 yılı içinde yatan hastalar alınmıştır. Hastalarla iki hemşire birebir görüşme yaparak, sosyodemografik ve alkol ve

Tablo 1. Alkol ve madde kullananların sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması.

	Alkol kullananlar		Madde kullananlar		x ²	SD	p
	n	%	n	%			
Cinsiyet					12.23	1	0.0001
Kadın	23	3.2	28	8.1			
Erkek	697	96.8	319	91.9			
Kiminle yaşıyor					219.59	5	<0.0001
Yalnız	129	17.9	37	10.7			
Ana-baba	99	13.8	179	51.7			
Arkadaşlarıyla	4	0.6	3	0.9			
Eşiyle	465	64.7	96	27.7			
Evsiz	1	0.1	9	2.6			
Diğer	21	2.9	22	6.4			
Medeni durum					280.29	2	<0.0001
Evli	508	70.6	103	29.7			
Bekar	82	11.4	208	59.9			
Boşanmış,, ayrı, dul	130	18.1	36	10.4			
Mesleği					162.06	5	<0.0001
İşsiz	144	20.0	175	50.4			
Öğrenci	8	1.1	17	4.9			
Memur	116	16.1	21	6.1			
İşçi	109	15.1	47	13.5			
Ticaret, imalat, işporta, diğer	193	26.8	79	22.8			
Emekli	151	20.9	8	2.3			
Çalışma durumu					193.06	5	<0.0001
Devam ediyor	319	44.2	75	21.7			
6 aydır ara	32	4.4	17	4.9			
Hiç çalışmıyor	171	23.7	218	63			
İş bulduka çalışıyor	37	5.1	18	5.2			
Emekli	157	21.8	9	2.6			
Diğer	5	0.7	9	2.6			
Öğrenim durumu					23.81	5	<0.0001
Okur-yazar değil	7	1.0	12	3.5			
Okur-yazar	12	1.7	13	3.7			
İlk	343	47.6	168	48.4			
Orta	121	16.8	73	21.0			
Lise	163	22.6	62	17.9			
Üniversite	75	10.4	19	5.5			
Sosyal güvence					96.26	4	<0.0001
Memur, kurumca	198	27.7	31	9.1			
SSK	184	25.7	48	14.0			
Yeşil kart 2022, ücretsiz	152	21.3	110	32.2			
Ücretli	147	20.6	138	40.4			
Acil ve diğer	34	4.8	15	4.4			

alkol dışı madde kullanım özelliklerine yönelik hazırlanmış soru formunu uygulamışlardır. Hastalara ait veriler bilgisayara girildikten sonra aynı yıl içinde birden fazla olan yatışlardan sadece son yatış çalışma kapsamına alınmış ve daha önceki yatışlara ait veriler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu işlem gerçekleştirildikten ve kullandığı ana madde belirlenmemiş 15 olguya ait veriler de çalışma kapsamı dışında tutulduktan sonra 720'si alkol, 347'i alkol dışı madde kullanan toplam 1068 farklı olguya ait veriler SPSS for Windows 8.0 programında istatistiksel değerlendirmeye alınmış, ki-kare ve t testi kullanılmıştır.

BULGULAR

AMATEM'e 2000 senesinde yatarak tedavi gören

toplam 1067 hastanın % 67.5'inin (n=720) kullandığı ana maddenin alkol, % 14.3'ünün (n=153) eroin, % 9.1'inin (n=97) uçucu, % 3.7'sinin (n=39) esrar ve % 2.8'inin (n=30) benzodiazepin türevleri olduğu, % 2.6'sının ise (n=28) diğer maddeleri (Metadon, Kokain, Dolantin, Uyarıcı) kullandıkları bulunmuştur. Toplam 91 olgu (% 8.6) hem alkol hem de alkol dışı psikoaktif madde için tedaviye başvurduğunu bildirmiştir. Bu oran, kullandığı ana madde alkol olanlarda (n=24, % 3.3) alkol dışı psikoaktif madde olanlara (n=67, % 19.4) göre daha düşük bulunmuştur (x²:76.63, SD: 1, p<0.0001).

Alkol kullananların (n=720) yaş ortalaması (43.48±9.64), madde kullananların yaş ortalamasına (n=344) (28.21±9.49) göre yüksekti (t=24.36, p<0.0001).

Tablo 2. Alkol ve madde kullanımı ile ilgili özellikler.

	Alkol kullananlar		Madde kullananlar		x ²	SD	p
	n	%	n	%			
Yoksunluk belirtisi					99.1	3	<0.0001
Yok	5	0.7	5	1.4			
Hafif	49	6.8	37	10.7			
Hafif-Orta	450	62.5	293	84.4			
Orta-Ağır	216	30	12	3.5			
Sağlık sorunları					120.22	3	0.0001
Yok	8	1.1	7	2.0			
Hafif	315	43.9	272	78.4			
Orta	387	53.9	68	19.6			
Yaşamı tehdit edici	8	1.1			68.58	3	<0.0001
Sosyal sorunlar							
Yok	21	2.9	9	2.6			
Hafif	82	11.4	30	8.7			
Orta	420	58.3	123	35.5			
Ağır	198	27.5	184	53.2			
Yasal sorunlar					99.72	3	<0.0001
Yok	462	64.2	133	38.7			
Hafif	49	6.8	21	6.1			
Orta	136	18.9	75	21.8			
Ağır	73	10.1	115	33.4			
Tehlikeli ve zarar verici davranışlar					8.61	2	0.014
Yok	392	54.7	191	55.2			
Tehlikeli davranış	114	15.9	34	9.8			
Tehlikeli ve zarar verici	210	29.3	121	35.0			
Spontan remisyon					14.56	1	<0.0001
Yok	334	46.3	204	58.8			
Var	387	53.7	143	41.2			
Daha önce tıbbi tedavi					0.12	1	0.73
Yok	314	43.6	155	44.7			
Var	407	56.4	192	55.3			
Daha önce hapis yaşantısı					40.29	1	<0.0001
Yok	577	80.0	214	61.8			
Var	144	20.0	132	38.2			

Olguların % 4.8'inin kadın, % 95.2'sinin ise erkek olduğu saptandı. Madde kullananlarda kadın oranı (% 8.1) alkol kullanan hastalara göre (% 3.2) daha yüksek bulundu. Çalışmamızda evlilerin oranı % 57.4, bekarların oranı ise % 27 olarak saptandı. Alkol kullananların büyük bir kısmı evli (% 70.4) ve eşiyile yaşıyor iken (% 64.7), madde kullananların % 59.9'u bekar ve % 51.7'si anne ya da babasıyla yaşıyordu (Tablo 1).

Olguların meslekleri değerlendirildiğinde, alkol kullananlarda memur (% 16.1) ve emekli (% 20.9) olanların oranları yüksek iken, madde kullananlarda işsiz olma (% 50.4) ve öğrenci olanların oranları (% 4.9), alkol kullananlara göre daha yüksekti. Alkol kullananların % 21.8'i emekli ve % 44.2'ü halen aktif çalışıyor iken, madde kullananlarda çalışmama ya da hiç çalışmamış olma oranı % 63 olarak bulundu. Alkol kullananların % 27.7'si memur ya da kurum, % 25.7'i SSK sevki ile tedavi için başvurmuş iken, alkol dışı madde kullananların % 40.4'ünün ücretli, % 32.2'sinin ise ücretsiz veya yeşil kartla tedavi için

başvurduğu saptandı (Tablo 1).

Öğrenim durumu açısından değerlendirme yapıldığında; lise ve üniversite eğitimi görme oranı alkol kullananlarda % 33, madde kullananlarda ise % 23.4 olarak bulundu (Tablo 1). Öğretim gördükleri yıl sayısı ortalaması da alkol kullananlarda (n=720) (7.96±3.55) madde kullananlara (n=345) (7.29±3.36) göre daha yüksekti (t=2.93, p=0.003).

Hastaneye yatırılarak tedaviye alınan hastalarda gözlenen yoksunluk belirtilerinin şiddetine bakıldığında alkol kullananlarda (% 30) madde kullananlara göre (% 3.5) daha fazla oranda orta ya da ağır şiddette yoksunluk gözlemlendi. Alkol kullanan olguların % 55'inin alkol kullanımını nedeniyle orta ya da sağlık sorunları yaşadığı, madde kullanan olguların ise % 78.4'ünün hafif yoğunlukta sağlık sorunları yaşadıkları saptandı. Alkol ya da madde kullanımına bağlı sosyal sorunlar alkol kullananların % 58.3'ünde orta derecede gözlenirken, madde kullananların % 53.2'sinde ağır derecede olduğu gözlemlendi. Benzer şekilde yasal

Tablo 3. İntihar girişimi ve ailede alkol ve madde kullanımı.

	Alkol kullananlar		Madde kullananlar		χ^2	SD	p
	n	%	n	%			
İntihar							
Yok							
Var	622	86.3	258	74.4	22.94	1	<0.0001
Ailede alkol madde	99	13.7	89	25.6			
Yok					12.47	2	0.02
1. derece	232	32.2	150	43.2			
2. derece	463	64.2	186	53.6			
Aile alkol	26	3.6	11	3.2			
Yok					30.26	2	<0.0001
Kullanım var	237	32.9	162	46.8			
Bağımlılık var	241	33.4	119	34.4			
Ailede madde	243	33.7	65	18.8			
Yok					12.27	2	0.02
Kullanım var	690	95.8	318	91.6			
Bağımlılık var	6	0.8	1	0.3			
	24	3.3	28	8.1			

sorunları ağır derecede yaşama madde kullananlarda (% 33.4) alkol kullananlara (% 10.1) göre daha yüksek oranda gözlemlendi. Hapishane yaşantısı olma oranı da madde kullananlarda (% 38.2) alkol kullananlara (% 20) göre yüksekti. Ayrıca madde kullananlarda (% 35) tehlikeli ve zarar verici davranışlar alkol kullananlara (% 29.3) göre daha fazlaydı (Tablo 2).

Alkol kullananların % 53.7'si tedaviye başvurmadan alkol kullanmadıkları dönem ya da dönemlerin olduğunu bildirirken, madde kullananların % 41.2'si tedavisiz maddeyi kullanmadıkları dönemlerin olduğunu bildirmişlerdir. Daha önce alkol ya da madde kullanımı nedeni ile tıbbi yardım alma açısından alkol kullanan olgularla (% 56.4), madde kullanan olgular (% 55.3) arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptandı (Tablo 2).

Sigara kullanımı açısından alkol kullananlar ile (n=671, % 93.1) madde kullananlar (n=330, % 95.1) arasında fark saptanmadı (t=1.65, SD: 1, p=0.199). Ancak her iki grupta da sigara kullanım oranı yüksekti. Madde kullanan olguların % 25.6'sında, alkol kullananların ise % 13.7'sinin geçmişinde intihar öyküsü saptandı. İki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıydı. Birinci derece akrabalarında alkol veya madde kullanımı olan kişilerin oranı her iki grupta yüksek olmakla beraber, alkol kullananlarda (% 64.2) madde kullananlara göre (% 53.6) anlamlı derecede daha fazla bulundu. Alkol kullananların ailesinde bağımlılık derecesinde alkol kullanma oranı (% 33.7) olup, madde kullananlarınkinden (% 18.8)

daha yüksek bulundu. Madde kullananların ailesinde de bağımlılık derecesinde madde kullanımı oranı (% 8.1), alkol kullanan olgulardankinden (% 3.3) daha yüksek olduğu saptandı (Tablo 3). Bu oranlar tercih maddesi eroin olanlar için % 5.5 iken, esrar için % 5.1, benzodiazepin türevleri için % 10 ve uçucu maddeler için % 9.3 olarak bulundu. Alkol ya da maddeyi ilk kullanma yaşı açısından alkol kullananlar ile (n=719) (19.19±5.55) madde kullananlar (n=344) (18.65±7.51) arasında anlamlı bir fark saptanmadı (t:1.19, p=0.24). Yoğun kullanmaya başlama yaşı ise madde kullananlarda (n=345) (22.68±8.6) alkol kullananlara (n=720) (33.31±10.04) göre anlamlı derecede düşüktü (t=17.84±p<0.0001).

Eroin kullanan 153 olgunun % 76.5'i (n=117) yaşam boyu en az bir kez enjeksiyon kullandığını, % 71.9'u (n=110) halen enjektör kullandığını ve % 69.9'u (n=107) asıl madde kullanım yönteminin damar yolu olduğunu bildirmiştir. Bu olguların % 39.2'sinde (n=60) yaşamboyu en az bir kez ve % 19.6'sında (n=30) son bir ay içinde enjektör paylaşım öyküsü saptanmıştır.

TARTIŞMA

Hastaneye yatış ile ilgili veriler, alkol ve madde kullanımına ilişkin bilgi sahibi olmamıza yardımcı olacak önemli veri kaynaklarıdır. AMATEM kaynaklı veriler ülkemizde bu konuyla ilgili verilerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle 2000 senesi içinde AMATEM'e yatan hastalara ait veriler değer-

lendirilmeye alınmış ve daha önce AMATEM'de yatan hastalarla ilgili yapılmış çalışmalarla karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

2000 yılında yatarak tedavi gören, hem alkol hem de alkol dışı psikoaktif madde kullanan hastaların tümü birlikte değerlendirildiğinde, olguların % 4.8'inin (n=51) kadın, % 95.2'sinin (n=1016) ise erkek olduğu bulunmuştur. Bu oranlar 1998 senesinde yatan hastalar için verilen oranlarla ayındır (4). Daha önce AMATEM'e yatan alkol dışı psikoaktif madde kullananlarla yapılan çalışmalara göre erkek oranları % 87 ila 98 arasında değişmektedir (13). Özel tedavi kurumu verilerinde yatan kadın hasta oranı devlet hastanesi verilerine göre biraz daha fazla olsa da (13), bağımlılık tedavisi için yatarak tedavi gören kadın sayısı belirgin olarak azdır. Dikkat çekici olan diğer bir bulgu, madde kullananlarda kadın oranının, alkol kullanan hastalara göre daha yüksek bulunmasıdır. Bu bulgu, kadınlarda alkol kullanımının gizli kaldığı, yardım arayışının daha az olduğunu düşündürmektedir. Alkol kullanımının toplumda sosyal olarak kabul görmesi ve alkol kullanımına bağlı sorunların alkol dışı madde kullanımına göre daha geç çıkması bu durumun nedeni olabilir.

Kullanılan ana maddeye göre belirlenen oranlar 1998 senesi için saptanan oranlarla benzer bulunmuştur (4). AMATEM'de yapılan diğer çalışmalar eroin kullanım oranı % 47-68, esrar kullanım oranını % 2.5-14 ve uçucu madde kullanım oranı % 3 ila 8 arasında olduğunu bildirmektedir (13). Bu oranlar alkol dışı maddelerin kendi içindeki oranları olduğundan ve alkol kullananları kapsamadığından çalışmamızdaki oranlara göre yüksek izlenimi vermektedir. Ancak görülmektedir ki alkol dışı maddeler içinde en fazla yatarak tedavi gören hastalar eroin kullananlardır. Bu bulgu eroin kullanımının diğer alkol dışı psikoaktif maddelerin kullanımına göre daha fazla olduğu ziletinimi doğurmakla beraber, eroin kullananların diğer alkol dışı madde kullananlara göre daha fazla yardım alma zorunluluğu içinde olduklarını gösteriyor olabilir. Eroin kullananların tedaviye başvurmadan ve hatta ayaktan tedavi ile detoksifikasyon sürecini geçirmeleri zor olmaktadır. Eroin kullanım oranlarının polikliniğe başvuranlara göre yatan hastalar arasında daha yüksek oranlarda bulunduğu gözönünde tutulmalıdır (13). Tedaviye başvurma nedenleri için saptanan oranlar 1998 verileriyle benzerdi (4). Tercih

madde alkol dışı madde olanlar, tercih madde alkol olanlara göre daha fazla oranda hem alkol hem de alkol dışı madde tedavisi için başvurduklarını bildirmişlerdir.

Kullanılan maddeye göre yatan hastaların yaş ortalamaları değişmektedir. Alkol dışı psikoaktif madde kullanımı nedeniyle AMATEM'de yatarak tedavi gören hastalar için daha önceki çalışmalarda bildirilen ortalama yaşlar, çalışmamızla uyumlu olarak 28 ile 32 arasında değişmektedir (6.7.9-12). Alkol kullananların yaş ortalaması madde kullananlara göre yüksek olarak bulundu. Alkol kullanımı sonucu görülen zararlar hem maddenin özelliği hem de sosyal olarak kabul görmesi nedeniyle alkol dışı madde kullanımına göre daha ileri yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durum, alkol kullanan kişilerin madde kullananlara göre daha ileri yaşlarda tedaviye başvurmalarının nedeni olabilir.

Maddeyi kullanmaya başlama yaşları da kullanılan maddeye göre değişmektedir. Tüm maddeler ele alındığında, çalışmalarda 15-25 yaş aralığı genel olarak maddeye başlama yaş aralığıdır (6.7.9-12). Çalışmamızda alkol dışı madde kullananlar için belirlenen yaş ortalaması literatür bilgisi ile uyumludur. Yatarak tedavi edilen madde bağımlılarının, poliklinik başvurularına göre daha erken yaşta madde kullanmaya başladıkları bildirilmiştir (13). Yoğun kullanmaya başlama yaşının alkol dışı madde kullananlarda düşük olması, alkol dışı madde kullananların kullanıma bağlı zararları daha erken yaşlarda yaşamalarına ve dolayısı ile tedavi için daha erken yasalarda tedaviye başvurmalarına neden olabilir.

Yatarak tedavi gören madde bağımlılarıyla ilgili çalışmalarda 1990 yılına kadar madde bağımlılarının çoğunlukla evli olduğu saptanırken daha sonraki yıllarda bekar oranının daha fazla olduğu bildirilmiştir (13). Çalışmamızda da alkol dışı madde kullananlarda bekar olma oranı yüksek bulunmuştur. Alkol ve alkol dışı madde kullananlar birlikte değerlendirildiğinde, çalışmamızdaki olguların medeni durumları 1998 verilerine benzerdi (4). Alkol kullananlarda evli olma ve eşiyile yaşıyor olma madde kullananlara göre fazla iken, madde kullananlarda bekar olma ve anne ya da baba ile yaşıyor olma fazlaydı. Alkol kullanan olguların yaş ortalamalarının alkol dışı madde kullanan olgulara göre yüksek olması, alkol kullanan grupta

evli olma oranının yüksek bulunmasının nedeni olabilir. Ancak uçucu madde kullanan olguların yaş ortalamalarının diğer madde kullananlara göre daha küçük olması beklenen bir özellik olduğundan, uçucu madde kullananlar, hem yaş ortalamasının hem de evli oranının alkol dışı madde kullananlarda düşük olmasını etkiliyor olabilir.

AMATEM'de daha önce yapılan çalışmalar, 2000 yılı verileri ile benzer şekilde, madde kullananlar arasında işsizlik oranının % 12-38 arasında olduğu bildirilmiştir (6,7,9-12). Madde kullananlarda işsiz olma ve çalışmıyor olma ya da hiç çalışmamış olma oranlarının alkol kullananlara göre yüksek bulunması önemli bir bulgudur. Bunu destekleyen diğer bir bulgu alkol kullananların hastaneye yatış için daha çok sosyal güvence ile başvurması, madde kullananların ise ücretli ya da yeşil kart veya ücretsiz olma oranlarının yüksek olmasıdır. Bu durum alkol dışı maddelerin yasal olmamasından, madde kullananların zaman içinde tüm sosyal alanlarda toplumdaki uzaklaşmasından ya da madde kullanımı nedeniyle iş performansının giderek düşmesinden kaynaklanıyor olabilir. Madde kullananlar arasında işsizlik oranının yüksek olmasının bir diğer nedeni toplumun madde kullananlara bakış açısı olabilir. Kısa sürede toplum tarafından tanınan ve damgalanan bu kişiler iş bulma ve sürdürme zorluğu ile karşılaşmaktadır (3).

AMATEM'de yapılan çalışmalarda, yatan madde bağımlısı hastalardaki lise veya yüksek okul mezunu olma oranları çalışmamızla uyumlu olarak % 19.5 ile 29 arasında değişmektedir (6,7,9-12). Çalışmamızda alkol kullananların lise ve üniversite eğitimi görmüş olma oranı ve öğrenim gördüğü yıl sayısı ortalaması madde kullananlara göre yüksek bulundu. Yoğun kullanımın madde kullananlarda erken başladığı da gözönüne alınırsa, madde kullanımının eğitim sürecini engellediği söylenebilir. Eğitim düşük olması ve eğitim sürecine uyumsuzluğun madde kullanımına yol açan risk faktörlerinden biri olduğunu bildiren literatür bilgisi (14,15) gözönüne alındığında ise; eğitimin yarım bırakılmasının birden mi yoksa sonuç mu olduğu belirsizdir.

Yapılan çalışmalar, etkileşimde bulunulan yakın çevredeki kişilerin bağımlılığa atılan ilk adımda önemli rol oynadığını göstermektedir (16,17,18). Dikkat çekici bir bulgu alkol kullananların ailesinde

bağımlılık derecesinde alkol kullanımı oranı yüksek iken, alkol dışı madde kullananların ailesinde yine alkol dışı madde kullanım oranı yüksek olmasıydı. Yine AMATEM'de yapılan bir çalışmada alkol bağımlısı 382 olgunun yarısının yakın akrabalarında alkol kullanımı olduğu saptanmıştır (7). Kişinin yakın çevresinde alkol ya da madde kullanımının varlığı, kişinin madde kullanımına doğal karşılamasına, maddeye ulaşabilirliği kolaylaştırmasına ve madde kullanımına daha erken yaşlarda başlanmasına neden oluyor olabilir (19).

Madde kullanımı nedeniyle, alkol kullananların sağlık sorunları, madde kullananların ise sosyal sorunları daha yoğun yaşadığı saptanmıştır. Madde kötüye kullananların yaşayış şekli, yaşamlarının tüm alanlarında problemleri kötüleştirmekte ve sosyal olarak parçalanmalarına katkıda bulunmaktadır (20). Benzer şekilde madde kullananlarda yasal sorunlar, hapis yaşantısı ve madde etkisinde iken tehlikeli ve zarar verici davranışlar daha fazladır. Alkol kullanımı sosyal olarak desteklenirken, madde kullanımı yasa dışıdır. Modestin ve ark.'larının çalışmalarında madde bağımlısı hastaların alkol bağımlısı hastalara göre daha fazla suç dosyasının olduğunu bulmuşlardır (21).

Alkol ve alkol dışı maddeler birlikte değerlendirildiğinde saptanan intihar oranı, 1998 senesi için saptanan oranla benzerdir (4). Alkol dışı madde kullananlarda sosyal ve yasal sorunların daha fazla yaşanması, bu gruptaki intihar girişiminin alkol kullananlardan fazla bulunmasının nedeni olabilir. Madde bağımlıları intihar girişimi açısından erken yaşlarda, alkol bağımlılarına göre daha yüksek risk altındadırlar ve bu grupta bağımlılık gelişmesiyle intihar girişimi arasında geçen süre kısadır (22).

Alkol kullanan olgularda spontan remisyon öyküsünün daha fazla olması alkol ya da alkol dışı maddenin kullanım süresiyle ilişkili olabilir. İki grup arasında alkol ya da alkol dışı madde kullanmaya başlama yaş ortalamaları benzer iken, alkol kullananlarda yaş ortalamasının yüksek olması bunu destekler nitelikte bulgulardır. Alkol kullanan olguların hastanede gözlenen yoksunluk belirtileri alkol dışı madde kullananlara göre daha şiddetli bulunmuştur. AMATEM kliniğine yatış anında alkol kullananlar için alkolmetre ile ölçümde hastanın alkolsüz olma koşulu aranır

iken, madde kullananlar için entoksikasyon derecesinde madde etkisinde olmama yeterli olmaktadır. Dolayısı ile alkol kullanan hastalarda daha fazla fiziksel yoksunluk gözlenmesi beklenir. Ayrıca uçucu madde ve esrar gibi maddelerin kesilmesinin ağır yoksunluk yaratmadığı da gözönüne alınmalıdır.

1989-1990 yıllarında müşahade altına alınan 113 eroin bağımlısının % 62'sinin (23), 1991-1995 yılları arasında yatarak tedavi gören ve eroin kullanan hastaların % 57'sinin (5) ve 1998 yatış verilerini değerlendiren bir çalışmada ise eroin kullananların % 57.4'ünün (4) damar yoluyla madde kullandığı saptanmıştır. Çalışmamızda saptanan oran, bu oranlara göre yüksekken yaşam boyu en az bir kez enjeksiyon kullanma oranı, 1998 senesi için saptanan % 74.3 oranıyla benzerlik gösteriyordu. Ayrıca yaşamboyu en az bir kez enjektör paylaşım oranı 1998 senesi için saptanan % 31.7 oranına göre çalışmamızda daha yüksek bulunmuştur (4). Çalışmaya katılanların enjektör kullanma ve enjektör paylaşım oranlarının yüksek olması ve oranların yükselme eğilimi göstermesi, HIV ve diğer enfeksiyonların yayılması ile ilişkili önemli riskler olduğunu göstermektedir. Damar yoluyla madde kullanmaya devam eden kişiler için bilgilendirme ve yerine koyma gibi zarar azaltma politikalarının gündeme gelmesi toplum açısından önemlidir. Madde kullanıcılarının kendilerini AIDS'e yakalanma için risk altına sokan davranışlarını değiştirmeye yönelik programların etkili olduğu yapılan geniş çalışmalarla gösterilmiştir (24-26).

1998 senesi içinde yatan hastalara ait veriler önceki yılların verileriyle karşılaştırıldığında, hastaneye yatan kadın madde kullanıcıları oranında artış ve uçucu madde kullanım oranlarında çok belirgin bir artış saptandığı bildirilmiştir (4). Çalışmamızda 2000 senesi için saptanan sosyodemografik verilerle 1998 senesi için saptananlar benzerlik göstermektedir. Tek fark, eroin kullananlarda damar yolu ile madde kullanımının ve enjektör paylaşımı olan olguların çalışmamızda, 1998 verilerine göre daha fazla olmasıdır.

KAYNAKLAR

1. Ögel K, Tamar D, Çakmak D: Madde kullanımı sonunda Türkiye'nin yerine bir bakış. Türk Psikiyatri Dergisi 9(4):301-307, 1998.
2. Türkcan A: Türkiye'de alkol kullanımı ve bağımlılığının yaygınlığı üzerine bir gözden geçirme. Türk Psikiyatri Dergisi 10(4):310-318, 1999.

3. Sır A, Özkan Ö, Bayram Y, Kan A: Diyarbakır bölgesinde esrar ve eroin kullanıcılarının sosyodemografik özellikleri. Türk Psikiyatri Dergisi 9(4):291-295, 1998.
4. Türkcan A, Çakmak D: AMATEM'e 1998 yılı içinde yatan hastaların sosyodemografik ve madde kullanım özellikleri. 35. Ulusal Psikiyatri Kongresi Özet Kitabı, Trabzon s.24-25, 1999.
5. AMATEM. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Alkol Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi 1996 Yıllık Faaliyet Raporu. İstanbul
6. Ersül Ç, Ceylan ME: Kronik alkolizmde Türk toplumuna ilişkin demografik veriler. 22. Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Marmaris. Bilimsel Çalışmalar, 292-294, 1986.
7. Tuncer C, Ersül Ç, Beyazyürek M, Beşikçi N: Alkol bağımlısı hastalarda bir demografik çalışma. 23. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, İstanbul. Bilimsel Çalışmalar, 184-187, 1987.
8. Türkcan A, Akvardar Y, Aytaçlar S ve ark.: İstanbul'da alkol kullanım yaygınlığı. 33. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bildiri Özet Kitabı, Antalya, s.14, 1997.
9. Beyazyürek M, Alpkın L, Eradamlar N ve ark.: Madde bağımlılığı ve yüksek öğrenimde psikososyal faktörler. Düşünen Adam, 2:7-9, 1990.
10. Beyazyürek M, Alpkın L, Karamustafaloğlu KO ve ark.: Uyuşturucu madde bağımlılarında sosyodemografik özellikler. Düşünen Adam, 3:59-61, 1990.
11. Alpkın N, Maner F, Kalyoncu A: AMATEM'de 1990 yılında yatırılan madde bağımlılarının demografik özellikleri ve geçmiş yıllarla kıyaslanması. 27. Ulusal Psikiyatri Kongresi Program ve Bildiri Özetleri, Antalya, 117, 1991.
12. AMATEM ve HHV: Türkiye'de madde kullanımına ilişkin ikinci el verilerinin değerlendirilmesi. İstanbul'da madde kullanımının doğası ve boyutları. I. Rapor. İstanbul 1996.
13. Türkcan A: Türkiye'de madde kullananların profili: Hastane verilerinin incelenmesi. Düşünen Adam, 11(3):56-64, 1998.
14. Catterello AM, Clayton RR, Leukefeld CG: Adolescent alcohol and drug use. American Psy Press Review of Psy. Vol.14 Ed. By Oldham JM, Washington DC, Am Psy Press, 1995.
15. Kandel BP, Davies M: High school student who use crack and the other drugs. Arch Gen Psy vol.53, 1996.
16. Kuru L: Bir süreç olarak opioid bağımlılığı. Uzmanlık tezi, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul, 1997.
17. Alvarez FJ, Qoeipo D, Rio MC, Carcia MC: Patterns of drug use by young people in the rural community of Spain. British J Addiction, 84:647-652, 1989.
18. Lebbeer G, Orenbuch J: A contribution to the study of young people's attitudes towards drug use and users. Bulletin on Narcotics, 37:99-112, 1985.
19. Evren C, Ögel K, Tamar D, Önder ME, Çakmak D: Eroini damar yoluyla kullanan ve kullanmayanlar arasındaki özelliklerin karşılaştırılması. Türkiye'de Psikiyatri 2:121-128, 2000.
20. Johnsson E, Fridell M: Suicide attempts in a cohort of drug abusers: a 5-year follow-up study. Acta Psychiatr Scand, No: 96(5):362-6, 1997.
21. Modestin J, Rigoni H: Criminality in female inpatients with substance use disorders. Eur Addict Res Sep; 6(3):148-53, 2000.
22. Rich CL, Fowler RC, Young D: Substance abuse and suicide. The San Diego study. Ann Clin Psychiatry 1:79-85, 1989.
23. Saygılı S, Özden SY: Eroin bağımlılarının biyopsikososyal yönden araştırılması. Psikofarmakolojide Yenilikler Sempozyumu, GATA, s.100-104, İstanbul, 1991.
24. Watters JK, Downing M ve ark.: AIDS prevention for intravenous drug users in the community: Street-based education and risk behavior. American Journal of Community Psychology, 184:587-596, 1990.
25. Harris RE, Langrod J ve ark.: Changes in AIDS risk behavior among intravenous drug abusers in New York City. New York State, Journal of Medicine 90:123-126, 1990.
26. Leshner AI: Addiction is a brain disease, and it matters. Science 278:45-47, 1997.